

ROBERT LOUIS STEVENSON

ÖNGYILKOSOK
KLUBJA

HÁROM KISREGÉNY

*A Világirodalom
Remekei*

Robert Louis Stevenson

ÖNGYILKOSOK
KLUBJA

Három kisregény

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

1970

A FALESAI PART

EGY DÉL-TENGERI KERESKEDŐ
ELBESZÉLÉSE

Első fejezet

Dél-tengeri menyegző

Mikor a szigetet megpillantottam, már nem volt éjszaka, s még nem volt reggel. A hold már nyugaton járt, lemenőben, de még fényesen csillogott. Keleten, a rózsaszín hajnalpír kellős közepén, mint a gyémánt, villogott az esthajnalcsillag. A parti szellő szembe-fújtt velünk, kábító vadcitrom- és vaníliaszagot, s még más szagokat is hozott, de a többi nem volt olyan tiszta, mint ez a kettő; hűvösétől prüszszentenem kellett. Meg kell mondanom, évekig éltem egy korallszigeten, a járat mentén, nagyrészt bennszülöttek közt, egyedül. De ez itt most egészen más, még a nyelv is idegen lesz; az erdők és hegyek képe, ritka illatuk fölpezsdítette a véretem.

A kapitány eloltotta a tájolólámpát.

– Ott! – mondta. – Látja ott azt a kis füstöt, Mr. Wiltshire, a zátony hullámtörése mögött? Az ott Falesa, a legkeletibb falu, ott a telepe, a túloldalon nem lakik senki, hogy miért, azt nem tudom. Tessék a távcső, azzal a házakat is látja.

Fogtam a távcsövet, a part egyszerre közelebb szökkent, láttam a kusza erdőt, a megtörő hullámokat, a barna háztetőket, és a fák közül kikandikáló házak fekete belsejét.

– Látja azt a kis fehérséget arra keleten? – folytatta a kapitány. – Az a háza. Korallból épült, magasan áll, verandája meg akkora, hogy harmadmagával is sétálhat rajta; a legjobb telephely az egész déli Csendes-óceánon. Mikor az öreg Adams meglátta, a kezemet szorongatta örömeiben. „Jó helyre csöppentem” – mondta. „Azt elhiszem – mondtam –, és jókor is.” Szegény Johnny! Ezután csak egyszer láttam, de akkor már egészen más nótát fújtt... hogy nem fér meg a bennszülöttekkel vagy a fehérekkel, vagy mi; a következő alkalommal már csak a sírját találtam. Fogtam egy karót, és leszúrtam a fejéhez: „John Adams, elhunyt 1868-ban. Nyugodjék békében.” Sajnáltam az öreget. Igazán nem láttam, hogy valami baja lett volna.

– Miben halt meg? – kérdeztem.

– Valami betegségben – mondta a kapitány. – Mégpedig azt hiszem, hirtelen. Rémlik, hogy éjszaka fölkelte, teletömte magát fáj-

MEGJEGYZÉS
A BALLANTRAEI ÖRÖKÖS-HÖZ

Mindig is úgy éreztem, hogy a kíváncsi ember számára pompás olvasmány az olyan beszámoló, amely elmondja, hogyan született a történet az író agyában, honnan hová tartott, milyen utat járt be az ötlet, milyen tényeket használt, mit írt az író könnyen és mit nehezen, s hogy a befejezett mű milyennek mutatkozik nemzője szemében. Hajlok rá, hogy ha az ilyesmit a könyv elejére helyezik, pimaszságnak minősítsem; de ha utóvédként áll a kötet végén, akkor néha még hasznos célt is szolgálhat. Megeshet, hogy a történetet már végigolvasta valaki, de a lefekvés szokott időpontjáig még maradt vagy fél órája; vagy azért vette a könyvet, hogy elűzze az utazás unalmát, s a regényt már végigolvasta az utolsó lapig, de még nem érkezett útja végére; ilyenkor az ember már nem szívesen fog hozzá semmiféle újhoz, de arra még hajlandó, hogy egy keveset elidőzzön ugyanazokon a gondolatokon, amelyeket már oly régóta követett, s most meg más oldalukat nézze. A bűvész, miután kezével már bemutatta a trükköt, néha még egy másodikat is kínál, és azzal szerez nézőinek új örömet, hogy megmagyarázza a szemfényvesztés titkát. Szeretném, ha ezt is ilyen üres percekre szánt utójátéknak tekintenék.

Tullibardine márki esete azon nyomban megragadta a figyelmemet: az öcs helyzete, aki suttyomban, szabálytalanul, egy hallgatóságos családi megállapodás alapján ül be az örökségbe, lép bátyja helyébe; úgy éreztem, ez rengeteg keserűséget szülhet, s egy ilyen körülmények közé került családban annyi félreértés és családi ellenségeskedés terem, hogy az már önmagában is dráma dióhéjban, amelyet négy személy négy fal között kell eljátszson; de életkörülményeim megváltoztak, és megváltozott a céloim is, és már láttam – örömmel –, hogy a történet nagy teret, utazásokat, s kibontakozása hosszú időt igényel. De ami a személyeket illeti, elhatároztam, hogy ragaszkodom az eredeti négy szereplőhöz. Négy szereplővel – a két testvérral, az apával és a hősnővel (még mind névtelen volt, csak a kapcsolatukat ismertem) akartam az olvasót ideoda utaztatni a fél világon, s kiterjeszteni érdeklődését egy generáció időtartamára.

Egy biztos, nemességének megkopott paszományán és kelta szájhösködésén túl az én szegény lovagom, aki olyan szörnyű büszke lealjasodására és annyira nincsen tudatában valódi érzelmeinek, lényegét tekintve egészen más alak, mint az a gazember, akit Thackeray ásvott ki a *Newgate Calender* lapjairól és támasztott fel arra az időre, míg az angol nyelvet beszélni fogják.

De Henry úrnak is kellett, hogy bizalmasa legyen, s ez vett rá Mackellar megalkotására, hisz egy olyan ember, mint amilyenek én Henry urat elképzeltem, csak egy szolga előtt tudja kiönteni a lelkét; amint Mackellar kezdett bennem alakot öltetni, mindjárt észrevettem, hogy mekkora hasznát vehetem, s nyomban kísértést éreztem, hogy órá bízam a szóvivő szerepét. Nincs, amit jobban élveznék, mintha valamelyik bábum a maga nyelvén mutatkozik be; ez a drámai monológ a legjobb módszer, hogy az ember humoros vagy a regénybe egyébként bele nem illő elemeket meggyőzően prezentálhasson. Ha a történetet a tisztartó szájába adom, akkor ezzel szinte véletlenül és mellékesen beleviszem a regénybe azt a nagyon is kívánatos szelíd komikumot, amelyet másként alig vagy csak erőszakkal illeszthetnék bele. S melleleg ez a fogás még azt is lehetővé tette, hogy a hősnőt kívülről szemléljem, ami duplán is kívánatos volt. Először is, és általában, mindig félek a nőalakjaimtól, akiket családom körében nem kedvelnek, másodszer és különösképpen, mert ily módon nem kellett közvetlenül ábrázolnom egy csúf és kényes ügyet – mikor James úr öccse feleségének csapja a szelet. Így hát önmagammal tökéletes békecségekben nagy sietve megírtam és átírtam a jó Ephraim szemével és szavaival a történet első felét, egészen a párbajig. De a gyávaság mindig önmagában hordja büntetését; amíg idáig el nem jutottam, nagyon megbecsültem módszerem előnyeit, itt azonban egyszerre szembekerültem minden hiányával, és elfogott a vakrémület a következményektől. Hogyan fogom egy ilyen Mackellar-szerű narrátorral lebonyolítani a vadonban játszódó melodramát? Hogyan gyürkőzzem neki egy ilyen rengeteg alkati hibában szenvedő stílussal annak a fejezetnek, amely vagy végképpen magával ragadó, vagy végképpen ostoba és képtelen lesz? A könyv első fele már nyomdában volt, mikor végre eldöntöttem, hogy így kell megcsinálnom a többit is, és harmadik személy előadásában folytattam a mesét. Egyik barátom ezt, másik azt tanácsolta; a kiadóm félt a késelemtől; a lustaság is megtette a magáét; s amellet természetből is vonzódom a tényszerű elbeszélési módhoz; úgy fejeztem hát be, hogy vállalkoztam Mackellar szerepének eljátszására, s elviseltem, hogy így kerüljön a könyv kiadásra.

Igazam is volt, meg nem is; a könyv nyert meg veszített is vele; mélységének, élethűségének hasznára vált, tüzének, erejének, és mint egyik kritikusom oly okosan megjegyezte, „hömpölygő drámai ritmusának” kárára. Ugyanez a vájtfülű és nyájas kritikus panaszkodik Mackellar „kotrógép-emlékezetére”

mely „csöbörzám dönti a tényeket”; s el is hiszem, hogy a panasza megalapozott, bár én magam másként vélekedem. Az én szerelmes realizmusom módszer-kérdés: szerintem magától értetődik, hogy az ember megörökítsen nemcsak minden olyasmit, aminek talán meg kellett történnie, de azt is, ami megtörténhetett: ez a realizmus hitelesíti magát a könyvet, de a mesét is, amelyet feldolgoz.

R. L. S.

Skóciában született, Edinburghben. Apja mérnök volt. Jogot tanult az edinburghi egyetemen, de nem soká jogászkodott; a jogi pályát csakhamar fölcserélte az irodalommal. Kezdetben tanulmányokat írt, folyóiratokba dolgozott. És kóborolt: javarészt gyalogszerrel bejárta Skóciát, Franciaországot, s benyomásait két könyvben dolgozta fel. Vonzották a távoli országok, de nemcsak a vágy, hanem tüdőbaja is kényszerítette, hogy a zord Észak helyett az enyhe Délen éljen. Sorra járta Európa, Amerika fürdőhelyeit, gyógyulást keresett. 1890-ben a Szamoa-szigetek egyikén, Upolun telepedett meg véglegesen. Úgy látszott, megtalálja a gyógyulást, újult erővel fogott neki írni, de már csak négy éve volt hátra. Itt érte utol fiatalon, negyvennégy éves korában a halál.

Rengeteg műve maradt fenn; írt tanulmányokat, kritikát, útirajzot, novellát, verset, kalandos és fantasztikus elbeszéléseket, történelmi regényeket. Témaköre – akárcsak élete – a ködös-hideg skót láptól a verőfényes déltengeri szigetekig terjedt.

Életútját világsikerek jelzik: a *Kincses sziget* (1882) gyermekkorunk egyik legkedvesebb regénye (ki ne kapott volna kedvet Stevensontól a kalózáletre, kit ne vonzott volna közülünk a tenger sós illata?), az *Emberrablók* (1886) és folytatása, a *Catriona* (1893), amely a skót történelem romantikus korszakába, a jakobita fölkelés idejébe varázsol vissza minket.

De világsiker volt a *Dr. Jekyll és Mr. Hyde furcsa esete* is (1886), ez a ma is modernül ható, hátborzongató történet az ember kettős énjéről.

Az említett műveket a magyar közönség mind jól ismeri; nemrégiben, nagy példányszámban jelent meg valamennyi.

Ebbe a kötetbe most olyan, jellemző művei kerültek, amelyeket hazánkban kevésbé ismernek, a déltengeri történetek egyik legbájosabb darabja, *A falesai part* (ezt magyarul eddig még egyáltalán nem olvashattuk), s a szikrázó humorú korai krimi-paródia, az *Öngyilkosok Klubja*, s a skót témakör legjobb regénye, *A ballantraei örökös*.

A három közül a legjelentősebb írás kétségtelenül *A ballantraei örökös* (a Master – örökös várományos – a skót jogban a lordságot és a vagyont öröklő elsőszülött fiút megillető cím). Mint Stevenson skót tárgyú regényei mind, ez a történet is a jakobita fölkelés (1745–46) idejébe nyúlik vissza. Mesteri szerkezetű regény, a romantika és a realizmus ragyogó keveréke. Stevenson meg-

ejtő írásművészete ebben is könnyűszerrel hiteti el velünk a leghihetlenebbül romantikus helyzeteket, a legvalószínűtlenebbül fekete-fehér jellemeket is. Várzspálcája a jellemzés telivér realizmusa. Alakjai élnek, szemünk előtt meg-elevenedik a skót láb, lélegzetünk eláll az amerikai őserdőben, s mikor a könyvet letesszük, fáj, hogy el kell szakadnunk ettől a hiteles mesevilágtól.

A *falesai part* című kisregényt úgy ragyogja be a szerző kedves és első-sorban honfitársai hátán csattanó csúfondáros humora, mint a déltengeri szigeteket a napfény. Stevenson szerette az embereket, s minthogy szerette, ismerte is. A falesai öböl világa régen letűnt világ, de Stevenson könyvét mégsem lepte be a por; a falesai emberek ma is hús-vér emberek.

Az *Öngyilkosok Klubja* irodalmi fintor, tréfa, fricska a viktoriánus Anglia – és a viktoriánus ős-detektívregény – orrára. De Stevenson – bár maga sem tudja – itt is csodát művel: amit a pillanatnak szánt, az nyolcvan-egynéhány év távolában is friss olvasmány, humora étellel tölti meg és szívünkbe lopja a gavallérkodó, komolykodó bábfigurákat: Bohémia érdemes hercegét, a becsület bajnokát, a szigorú és igazságos Florizelt és hű adjutánsát; az öngyilkosok klubjának elvetemült elnökét, ezt a számtalan gyilkosságban ludas, bűbajos ősbűnözőt.

A magyar olvasó eddigi művei alapján is megrajzolta már Stevenson írói és emberi arcképét, e három mű ehhez egyetlen új vonást sem ad, de a meleg szívű, kulturált, mesteri tollú és sohasem unalmas Stevenson képét hitelesebbé és pontosabbá teszi.

GÖNCZ ÁRPÁD

TARTALOM

A FALESAI PART	5
ÖNGYILKOSOK KLUBJA	71
A BALLANTRAEI ÖRÖKÖS	139
ROBERT LOUIS STEVENSON <i>(Göncz Árpád)</i>	353

A kiadásért felel az Európa Könyvkiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Róna Ilona

Válogatta: Geher István

A szöveget az eredetivel egybevetette: Árkos Antal

A sorozatterv Loránt Lilla munkája

Műszaki szerkesztő: Szegedi Lászlóné

Műszaki vezető: Siklós Béla

Készült: 83 650 példányban, 23,5 (A/5) ív terjedelemben,
tekercsnyomó ofszetgépen,

az MSZ 5601-59 sz. szabvány szerint

EU 127—c—7071

69,3609.66-14-1 Alföldi Nyomda, Debrecen

